

בתורה ובמצות, אולם באר שזה בהשקף על בני אדם שהמצוה עצמה שמקיימים היא השכר היותר גדול שיקבלו בעד המצוה, אולם מצד ה' שהבטיח יעודי שכר המצות יש לו ג"כ כונה אחרת שבאשר הוא הטוב והחונן ורב חסד רוצה להיטיב לבריותיו וע"כ צוה אותם מצות כדי שיגיע להם שכר וגמול טוב בקיימם מצותיו, ובזה יוכל להיטיב עם בריותיו ולהשפיע להם חסדיו, ובצד זה יש אפשרות שיקיים אדם מצוה גם ע"מ לקבל שכר אם יחשוב בלבו שאין עיקר מגמתו השכר הכלה ונאבד רק מה שבמה שיקבל השכר יעשה נחת רוח לבוראו שרוצה לתת לו טוב וברכה,

1/ דף על הדף מסכת סוטה דף יד עמוד א

כתוב בזכרון זאת מהחזקה מלובלין (פרשת וישב) - וכי משה עבד את ה' על מנת לקבל פרס חס ושלום? אלא דרכם של צדיקים הוא לעשות נחת רוח להבורא יתברך, בידעם שהקב"ה חפץ חסד הוא וכל רצונו וחפצו להיטיב לבריותיו, וכל תכלית בריאת העולם היתה שהברואים יעשו רצונו יתברך ויקבלו על זה שכר ולא יאכלו נהמא דכסיפא מתנת חנינם. לכן הצדיקים משתדלים לעשות הרבה מצות כדי לגרום תענוג למעלה, ועל ידי זה יגרם תענוג נוסף בזה שישפיעו חסדים לבריותיו למטה שזהו רצונו וחפצו יתברך. וזהו שאמר לו הקדוש ברוך הוא "כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר".

הטבה שלמה לישראל בארץ ישראל

21/ תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לה עמוד ב

רבי חנינא בר פפא רמי: כתיב ולקחתי דגני בעתו וגו', וכתיב: ואספת דגנך וגו'! - לא קשיא: כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום. תנו רבנן: ואספת דגנך, - מה תלמוד לומר - לפי שנאמר: לא ימוש ספר התורה הזה מפיו, יכול דברים ככתבן? תלמוד לומר: ואספת דגנך - הנהג בהן מנהג דרך ארץ, דברי רבי ישמעאל; רבי שמעון בן יוחי אומר: אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דישה, וזורה בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה? אלא: בזמן שישראל עושין רצונו של מקום - מלאכתן נעשית על ידי אחרים, שנאמר: ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו'. ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום - מלאכתן נעשית על ידי עצמן, שנאמר: ואספת דגנך; ולא עוד, אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן, שנאמר: ועבדת את אויבך וגו'. אמר אביי: הרבה עשו כרבי ישמעאל - ועלתה בידן, כרבי שמעון בן יוחי - ולא עלתה בידן.

22/ חידושי החתם סופר סוכה צ"ב א ד"ה דומה

נלע"ד רבי ישמעאל נמי לא אמר מקרא ואספת דגנך אלא בא"י ורוב ישראל שרויין על אדמתן, שהעבודה בקרקע גופה מצוה משום יישוב ארץ ישראל ולהוציא פירותיה הקדושים, ועל זה צויה התורה ואספת דגנך, ובעזר זורה גורן השעורים הלילה משום מצוה, וכאילו תאמר לא אניח תפילין מפני שאני עוסק בתורה, ה"נ לא יאמר לא אאסוף דגני מפני עסק התורה, ואפשר אפילו שארי אומניות שיש בהם יישוב העולם הכל בכלל מצוה, אבל כשאנו מפוזרים בעו"ה בין אומות העולם וכל שמרבה העולם יישוב מוסיף עבודת ה' חורבן, מודה ר' ישמעאל לרשב"י (שלא יעסוק ביישוב העולם אלא בתורה) וע"ז אנו סומכין על ר' נהוראי במתניתין סוף קידושין: מניח אני כל אומניות שבעולם ואיני מלמד בני אלא תורה, היינו בח"ל וכנ"ל.

23/ אם הבנים שמחה פרק שלישי לב

והדברים מבהילים כל רעיון, עד כמה הוקיר רבנו מלאכת ישוב הארץ, עד דקפסיק ותני שבארץ ישראל אסור לעשות כר' נהוראי וכרשב"י וחבריו ללמוד רק תורה ולנטוש את הארץ, אלא החיוב לעשות כר' ישמעאל, לעסוק בישוב הארץ, מפני שזה גופא מצוה. והמשיל לזה - כאילו תאמר: לא אניח תפילין מפני שאני עוסק בתורה, הכא נמי לא יאמר: לא אאסוף דגני מפני עסק התורה. וכן

פרשת ואתחנן - וכי לאכול מפריה הוא צריך....

הקושי בהסבר חז"ל לבקשתו של משה

2/ דברים* פרשת ואתחנן פרק ד פסוק כא . כב

(כא) וְהָיָה הַתְּאֵנָף בִּי עַל דְּבָרֵיכֶם וַיִּשְׁבַּע לְבַלְתִּי עִבְרֵי אֶת הַיָּרְדֵן וּלְבַלְתִּי בֹא אֶל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵיךָ נָתַן לָךְ נַחְלָה: (כב) כִּי אֲנִי מֵת בְּאָרֶץ הַזֹּאת אֵינִי עֹבֵר אֶת הַיָּרְדֵן וְאַתֶּם עֹבְרִים וַיִּרְשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת

3/ תלמוד בבלי מסכת סוטה דף יד עמוד א

דרש רבי שמלאי: מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לא"י? וכי לאכול מפריה הוא צריך? או לשבוע מטובה הוא צריך? אלא כך אמר משה: הרבה מצות נצטוו ואין מתקיימין אלא בא"י, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי; אמר לו הקדוש ברוך הוא: כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר, מעלה אני עליך כאילו עשיתם

4/ תורה תמימה הערות דברים פרק ג הערה ו

ודע דלפי דרשה זו צ"ע בנוסח הברכה מעין שלש, ובנה ירושלים והכניסנו לתוכה ונאכל מפריה ונשבוע מטובה, והלא כמבואר אין מן המדה לבקש הכניסה לא"י לתכלית זו, ואף כי בודאי אין ראייה ממשה רבינו לכלל ישראל, אבל בכ"ז איך תקנו לכתחלה נוסח כזה שאינו מן המדה, וצ"ע רב:

5/ טור אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן רח

וכתוב בספר המצות ... וכתב עוד וי"א ונאכל מפריה ונשבוע מטובה ואין לאומרו שאין לחמוד הארץ בשביל פריה וטובה אלא לקיים מצות התלויות בה

6/ ב"ח אורח חיים סימן רח

תימה הלא קדושת הארץ הנשפעת בה מקדושת הארץ העליונה היא נשפעת גם בפירותיה שיונקים מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ כי על כן הזהיר ואמר בסוף פרשת מסעי (במדבר לה לד) ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל ואמר אם תטמאו את הארץ נמשכת הטומאה גם בפירותיה היונקים ממנה וכבר נסתלקה השכינה מקרב הארץ אשר אני שוכן בתוכה ממש בגוף הארץ נסתלקה מפני הטומאה שטימאתם אותה ונמשך מזה כי גם כן אנכי מסלק שכניתי מתוך בני ישראל כי עד עתה היכל ה' המה היו בני ישראל לפי שהשכינה היתה שורה בקרבם ממש ועתה באכלם פירות היונקים מטומאת הארץ נסתלקה השכינה כי כשהטומאה נכנסת עם אכילת פירות בתוך בני ישראל יוצאת כנגדה הקדושה מקרב ישראל ועל כן ניחא שאנו מכניסין בברכה זו ונאכל מפריה ונשבוע מטובה כי באכילת פירותיה אנו ניזונים מקדושת השכינה ומטהרתה ונשבוע מטובתה:

7/ ירמיהו פרק ב פסוק ז

(ז) וְאָבִיָּא אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ הַכְּרָמַל לְאָכַל פְּרִיָּה וְטוֹבָה וְתָבֹאוּ וְתִטְמְאוּ אֶת אֶרְצֵי וְנַחַלְתִּי שְׁמַתֶּם לְתוֹעֵבָה:

8/ דברים* פרשת ואתחנן פרק ו פסוק ג

וְשָׁמַעַתְּ יִשְׂרָאֵל וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת אֲשֶׁר יִיטֵב לָךְ וְאֲשֶׁר תִּרְבּוּן מְאֹד כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ אֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ: פ

שני צדדים למטבע...

9/ מלבי"ם דברים* פרשת ואתחנן פרק ו פסוק ג

ושמעת, ר"ל ולמען יאריכון ימך ועל ידי כן ושמעת ישראל ושמרת לעשות, שעל ידי הארץ ימים תמצא עת לשמוע ולשמור ולעשות, ר"ל אל התלמוד ואל המעשה, וזה עקר שכר המצוה שתאריך ימים ויהיה לך עושר ושלוה שעי"כ תוכל להוסיף אומץ

בשאר אומניות שיש בהם ישוב העולם, הכל בכלל מצוה זו. שכן פסק ראש הפוסקים, מגדולי הפוסקים האחרונים, רבנו "חתם סופר", שנתקבלו פסקיו כמשה מפי הגבורה, ומאן ספין ומאן יהיר ומאן רקיע לזלזל בדבר שרבנו החת"ס הגביה ערכו כל כך למעלה ראש, עד שהשוה עבודת האדמה בארץ ישראל למצות עשה דתפילין שאדם הישראלי מניח בכל יום, ובלי מצות עשה דתפילין אינו בר ישראל כלל, והוא מן היורדים ואינם עולים, כמבואר בראש השנה.

24/ בראשית רבה *תיאודור. אלבק(פרשת לך לך פרשה לט

אמר ר' לוי בשעה שהיה אברהם מהלך בארם נהרים ובארם נחור ראה אותם אוכלים ושותים ופוחזים, אמר הלווי לא יהא חלקי בארץ הזאת, כיון שהגיע לסולמה דצור ראה אותם עסוקים בנכוש בשעת הנכוש בעידור בשעת העידור אמר הלווי יהיה חלקי בארץ הזו, אמר לו הקדוש ברוך הוא לזרעך נתתי את הארץ הזאת

25/ דברים *פרשת ראה(פרק יג פסוק ה

אחרי ה' אלקיכם תלכו: ואתו תיראו: ואת מצותיו תשמרו וקבלו תשמעו: ואתו תעבדו: ובו תדבקו:

26/ ויקרא רבה *וילנא(*פרשת קדושים(פרשה כה סימן ג

ר"י ב"ר סימון פתח (דברים יג) אחרי ה' אלקיכם תלכו, וכי אפשר לבשר ודם להלוך אחר הקדוש ברוך הוא אותו שכתוב בו (תהלים עז) בים דרכך ושבילך במים רבים ואתה אומר אחרי ה' תלכו, ובו תדבקו וכי אפשר לב'ו לעלות לשמים ולהדבק בשכינה אותו שכתוב בו (דברים ד) כי ה' אלקיך אש אוכלה ... אלא מתחלת ברייתו של עולם לא נתעסק הקדוש ברוך הוא אלא במטע תחלה הה"ד (בראשית ב) ויטע ה' אלקים גן בעדן, אף אתם כשנכנסין לארץ לא תתעסקו אלא במטע תחלה הה"ד כי תבאו אל הארץ.

27/ תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף יד עמוד א

אמרו ליה רבנן לרב המנונא: כתב רבי אמי ד' מאה ספרי תורה. אמר להו: דילמא תורה צוה לנו משה כתב (ארבע מאות פעמים אבל ארבע מאה ספרים אין פנאי לאדם אחד לכתוב). א"ל רבא לר' זירא: נטע ר' ינאי ארבע מאה כרמי. א"ל: דילמא שתיים כנגד שתיים ואחת יוצא זנב. (שתי גפנים כנגד שתיים וא' יוצא זנב בכך קרוי כרם לגבי לחזור עליו מעורכי המלחמה במסכת סוטה (דף מג).)

28/ שיטה מקובצת מסכת בבא בתרא דף יד עמוד א

זה לשון הרשב"ד ז"ל הא דאמרינן כתב רבי זירא ארבע מאה ספרי דאורייתא ואמרינן עלה ודילמא תורה צוה לנו כתב בהו. משום דאמרינן במנחות הלוקח ספר תורה כחוטף מצוה מן השוק. כתבה כאלו קבלה מהר סיני. כתב בה פסוק אחד או שהגיה בה אות אחת מעלים עליו כאלו כתבה. וכן הא דרבי ינאי דנטע שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב בארבע מאה כרמי משום יישוב ארץ ישראל הוא דעבד ומעלים עליו כאלו נטעה כולה עד כאן לשונו:

29/ בית הבחירה למאירי מסכת בבא בתרא דף יד עמוד א

הנוטע גפנים שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב הרי זה כרם וחוזר עליה מעורכי המלחמה כמו שיתבאר במקומו והנוטע הרבה מכווצא באלו בארץ ישראל קיים מצות חבובה:

2:/ רמב"ם הלכות עדות פרק י הלכה ד

ועוד יש שם רשעים שהן פסולין לעדות...וכן משחק בקוביא והוא שלא תהיה לו אומנות אלא הוא, הואיל ואינו עוסק ביישובו של עולם הרי זה בחזקת שאוכל מן הקוביא שהוא אבק גזל

31/ פירוש המשניות לרמב"ם

ואמר המשחק בקוביא כו' ואסור זה לפי שהוא מתעסק בדבר שאין בו תועלת ליישוב העולם, ומיסודי התורה שהאדם אין ראוי לו להתעסק בעולם הזה אלא באחד משני הדברים, או בתורה כדי שתשלם נפשו בחכמתה, או במלאכה שתועיל לו בהתמדת המציאות, או האומניות והסחורות, אלא שראוי למעט מאלו ולהרבות בתורה, כמו שאמר רז"ל (אבות פ"ד מ"י) הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה.

לחבר את פיתוח העולם לעבודת ה'

32/ רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ב הלכה ב

והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלקים לא-ל חי

33/ משנה מסכת אבות פרק ג משנה ז

רבי שמעון אומר המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו:

34/ תלמוד בבלי מסכת סוכה דף לב עמוד א

אמר ליה רבינא לרב אשי: ממאי דהאי כפות תמרים דלולבא הוא? ... ואימא כופרא! - אמר אביי: דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום (ואלו עשיון כקוצים, ויוצאין בהן עוקצין הרבה, ומסרטיין את הידים.)

35/ רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה פרק ד הלכה יד

היה לפניו נר ביתו ונר חנוכה או נר ביתו וקדוש היום נר ביתו קודם משום שלום ביתו שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו, גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר +משלי ג'+ דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום

36/ דברים *פרשת ואתחנן(פרק ד פסוק ה. ו

(ה) רָאָה לַמִּדְתֵּי אֲתֶכֶם חֲקִים וּמִשְׁפָּטִים פֶּאֶשֶׁר צִוִּי ה' אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקִרְבְּךָ הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתָם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: (ו) וְשִׁמְרָתֶם וְעִשִּׂיתֶם כִּי הוּא חֻמַּתְכֶם וּבִינְתְּכֶם לְעֵינֵי הַעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל הַחֲקִים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עִם חֲכָם וְנָבוֹן הֲגוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה:

37/ דעת תורה דברים א עמוד קכא

אמנם האמת תורה דרכה באר היטב, כי הכתוב חייב את האדם הישראלי, להחכים דעתו, להתבונן בתורה בהשכל ודעת, באופן כי יבין כן גם בשכלו, כי התורה מצעת לאדם דרך סלולה לחיות חיי עונג ונחת, זולת השכר העתיד, דרכיה מצד עצמה - דרכי נעם, ורק קודם שיבין עומקה, נראית כעול על צארי ישראל, ראשיתה מצער ואחריתה נעימה מאד מאד, זולת השכר הנפלא, רק מצד עצמה.

38/ ספורנו דברים *פרשת ואתחנן(פרק ד פסוק ז

והטעם שראוי להקפיד שתהיו נחשבים חכמים ונבונים לעיני העמים הוא שהאל יתברך קרוב אלינו בכל קראנו אליו. וזה יורה שבחר בנו מכל העמים. ואם יחשבו אתכם לעמים לסכלים יהיה חלול ה' באמור לכל עם ה' אלה:

39/ רמב"ם דברים *פרשת ואתחנן(פרק ד פסוק ה

ואמר לעשות כן בקרב הארץ - להזהיר על כולם, כי יש חוקים רבים ומשפטים שאין נוהגין בחוצה לארץ. או ירמוז שעיקר המצות כולן בארץ כמו שרמתי בסוד הארץ (ויקרא יח כה):

40/ דברים *פרשת ואתחנן(פרק ד פסוק כה - כו

(כה) כִּי תוֹלִיד בְּנִים וּבָנִים וּבָנִים וְנִשְׁנָתֶם בְּאֶרֶץ וְהִשְׁחַתֶּם וְעִשִּׂיתֶם פְּסָל תַּמוּנֹת לֹל וְעִשִּׂיתֶם הַרְעָ בְּעֵינֵי ה' אֱלֹהֵיךָ לְהַכְעִיאוֹ: (כו) הַעִידְתִּי בְּכֶם הַיּוֹם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ כִּי אֲבָד תֵּאבְדוּן מֵהָרַע מֵעַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתָם לְעָרִים אֶת הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ לֹא תֵאָרִיךְ יָמִים עָלֶיךָ כִּי הִשְׁמַד תִּשְׁמַדוּן:

41/ העמק דבר דברים *פרשת ואתחנן(פרק ד פסוק כה

(כה) ונושנתם בארץ. דכל זמן שהיו ביאת הארץ חדש אצלם הבינו כי כיבוש הארץ אינו אלא מעשה ה', כמו שאמרו ליהושע בס' יהושע כ"ד ויען העם ויאמר חלילה לנו מעזוב את ה' וגו' כי ה' אלהינו הוא המעלה אותנו וגו', אבל כאשר נתיישן הדבר ולא יהיה העסק רק בפרנסה בגידולי קרקע וכדומה, תאמינו כי כמו כל העולם מתנהג בכח עבודה שאוה"ע משתחווים לשמש, כדאי' בברכות פ"א [ז] א' שכל מלכי מזרח ומערב משתחווים לשמש, וכסבורים שמסר הקדוש ברוך הוא הנהגת העולם לה ח"ו, כך תחשוב שארץ ישראל תתנהג כמו כן:

סיכום

משה רבנו מנסה בכל כוחו להכנס לארץ אך נענה בשלילה. תשוקתו של משה להכנס לארץ באה מתוך הבנה שהדרך להראות את טוב ה' בעולם היא דווקא דרך ישיבת ישראל בארצו ופיתוח הארץ על ידי ישראל. קיום מצוות מביא את האדם לגלות את הטוב האלוקי בעולם ברוחניות ובגשמיות. גילוי זה יבוא בשיאו כשישראל מקיימים את המצוות דוקא בארצם. המחשבה ששמירת תורה ומצוות גוזרת על האדם חיי עוני וייסורים יש בה חילול ה' גדול, ההפך הוא הנכון, הדרך היחידה לגלות את הטוב והעונג והשלווה האמיתית באה רק מתוך ההבנה שהטוב נמצא במסלול של שמירת התורה וקיום המצוות, מתוך הבנה זו ומתוך סגנון חיים כזה אנו נעשים אור לגוים עד שכולם יאמרו "רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה".

